

בעניין רוב (מחלוקת רע"א והרש"ש)

משנה כתובות דף יד, ב:

א"ר יוסי: מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן העין ונאנסה, אמר רבי יוחנן בן נורי: אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה - הרי זו תינשא לכהונה.

כתב תוסי רע"א על משנתנו:

אם רוב אנשי העיר משיאים לכהונה - נראה דאם הרוב עודף על המיעוט רק באחד, דינא למשל נ"א כשירים ונ' פסולים, דבזה אסורה לכהן מאותה העיר. דהא הוא יודע בעצמו שהוא לא בא עליה, וא"כ הוא אינו בכלל הספיקות, ולגבי ידידה נשאר רק מחצה על מחצה שעומדים בספק ואינו יכול לתלות ברוב. וחידוש שלא נמצא מפורש מי שדיבר מזה.

אפשר להוסיף ולהעיר: גם אם יש בעיר 50 פסולים ו-60 כשרים, והכהן היה יחד עם עוד 10 אנשים בזמן האונס ויודע שהם לא אנסו, אז אין דין רוב! וכן אם הוא עצמו לא היה יחד עם אותם אנשים, אבל ישנן הוכחות ברורות שאותם אנשים לא היו האנסים, הם לא נמנים בכלל אנשי העיר. למשל: אותם אנשים ששהו בכלא באותו זמן של האונס, או היו בחדר טיפול נמרץ, או שיש להם עדות ברורה היכן שהו בזמן האונס ("אליבי").

כתב על כך הרש"ש במשנה:

הנה הרב ז"ל נראה דמדמי ליה להא דתנן בפ"ד דתרומות מ"ח וט' בלבנות ושחורות, ע"ש.

אבל לענ"ד דדוקא לענין ביטול לא מהני אותן שאינן בכלל הספק, אבל לענין דכל דפריש מרובא פריש מהני אפילו אותן שאינן בכלל הספק. וראיה מב"ב (כג, ב) גבי נמצא בין ב' שובכות, דאמרינן שם ואע"ג דבחד מנייהו נפיש מחבריה, ע"ש. והרי בהנשארים בהשובך אין ספק שהם ודאי נשארו במקומן, והספק אינו אלא על הניפול הנמצא, ואפ"ה אמרינן דמרובא פריש.

ולפי מה שכתבתי היה נ"ל דאם בחנות אחת כשרה היו מ' חתיכות מרובעות ועשר משולשות, ובחנות הטרפה לא היה אלא כ' חתיכות וכולן משולשות, ונמצאת חתיכה משולשת - כשרה. ודבר זה צריך עדיין תלמוד. ואכמ"ל.

מסקנת הרש"ש (לגבי חתיכה משולשת) נראית תמוהה, וגם קשה לשים לזה גבול: האם לפי הרש"ש נצרך לרוב גם מאכלים אחרים שאינם בשר?! ואולי נצרך גם חפצים שאינם מאכלים? זה וודאי לא יעלה על הדעת! עוד קשה לי על הרש"ש: בגמ' (טו, א), נאמר: "אבל פירש אחד מציפורי ובעל [=שאיין תרי רובין] הולד שתוקיי" - מבואר נגד הרש"ש (שאיין מצרפים את אנשי הסיעה, היות שידוע לנו שהבועל הוא מאנשי ציפורי. וכן כתב רש"י. וכ"כ הרשב"א תחילת טו, א).

בוודאי צודק רע"א, אלא שצריך לבאר את העניין - במה זה שונה מהמקרה של ניפול הנמצא (שעליו מסתמך

הרש"ש).

תחילה אחדד את קושיית הרש"ש: נניח שיש בעיר שתי קבוצות אנשים - כשרים ופסולים, ויש גם אדם נוסף שלא ידוע האם הוא כשר או פסול, וקבוצת האנשים הכשרים גדולה מקבוצת הפסולים. לכאורה זה ממש כמו ניפול הנמצא בין שני שובכות, ותולים שהאדם המסופק הוא מקבוצת הכשרים. ואם ידוע שאדם זה בא על אשה - היא כשרה לכהונה, אע"פ שאין ספק מיהו הבועל, וידוע שאדם זה שאנו מסופקים עליו בעל.

וכן אם אדם בעל אשה ונתפס, ולא ידוע האם הוא כשר או פסול, ויש מלבדו בעיר 51 כשרים ו-50 פסולים, אז זה כמו המקרה של ניפול, ותולים שגם אדם זה כשר (ולא אכפת לנו שהכשרים אינם בכלל הספק). מתעוררת השאלה: במה זה שונה מהמקרה של רע"א? (מבחינה מציאותית ההבדל הוא שידוע מיהו הבועל, ושלבדו יש בעיר רוב כשרים).

עוד שאלה מתעוררת: מה יהיה במקרה כזה כאשר הכהן מתוך 51 הכשרים רוצה לשאת את האשה? וכי יש הבדל בכך שהוא ידוע שלא בעל? לא מסתבר. הרי בין כך ידוע שהוא לא הבעל!
בקצרה: העניין דורש ביאור!

הסבר הדברים כך: יש שני סוגים של רוב.

בדרך כלל רוב נאמר במקרה שיש שתי קבוצות של אנשים: באחת 90 כשרים ובשנייה 10 פסולים, וידוע שאחד מאותם מאה בעל את האשה ולא ידוע מיהו. אנו הולכים אחר הרוב ומכריעים שהבעל הוא אחד מתוך תשעים הכשרים, ולא אחד מעשר הפסולים. אבל אם יתברר לנו שחלק מהתשעים הכשרים אינם בכלל הספק (כגון שהעידו עדים על 85 מהכשרים שהיו אתם באותו זמן ובוודאי הם לא בעלו את האשה), אז כעת אנו מסופקים האם הבעל הוא אחד מחמישה הכשרים שנותרו או מעשרה הפסולים. במקרה כזה יש רוב להיפך: שהבעל הוא פסול. ולא משנה העובדה שגם הכשרים היו מסוגלים לבעול, היות שבפועל הם אינם בכלל הספק. כך נראה פשוט.

יש גם סוג שני של רוב: אם נמצא בעיר בועל וידוע מיהו, אבל לא ידוע האם הוא כשר או פסול, ומלבדו יש בעיר 90 כשרים ו-10 פסולים. במקרה זה אנו אומרים (על פי הרוב) שגם הבעל כשר, דהיינו שיש רוב להניח שבעיר יש 91 כשרים ו-10 פסולים, ולא 90 כשרים ו-11 פסולים. סוג כזה של רוב מצאנו בתלמוד לגבי ניפול הנמצא בין שובכים - שהולכים אחר השובך הגדול. שאם מלבד הניפול מצאנו בשובך אחד 90 גוזלים ובשובך השני 10 גוזלים תולים שמתחלה היו בשובך הגדול 91 (וכן בפוסקים לגבי שתי חנויות ובאחת יש יותר בשר שהולכים אחר החנות הגדולה, אע"פ שהבשר שבחנות אינו בכלל הספק).

גם בחיי יומיום מקובל להסתמך על רוב מסוג זה. לדוגמה: כאשר עורכים סקר נוטלים מדגם מייצג של האוכלוסייה, ועל סמך הרוב שנמצא במדגם מניחים שכנראה גם החלק שלא נבדק הוא שווה לחלק הנבדק (וכל שכן במקרה שלנו, שהמדגם נערך על 100 מתוך 101, שאפשר להשליך ממנו על היחיד הנותר).¹ (ניתן להסביר סוג זה של רוב באופן אינטואיטיבי בכך שהסיבה שגרמה לכך שנוצר רוב בקרב הנתונים שנבדקו, כנראה מתקיימת גם ביחס לגורם הנעלם. למשל, אם בעיר יש יותר תושבים יהודים, אז כנראה שנולדים בה גם יותר ילדים יהודים, או שהיא עיר אטרקטיבית יותר למגורי יהודים, ומחמת סיבות אלו סביר להניח שגם התושב שזהותו אינה ידועה הוא יהודי).

בסוג כזה של רוב איננו מסופקים האם הגוזל שנמצא הוא אחד מה-90 שבשובך, אלא אנו דנים מכוח רוב לתלות שבשובך הגדול היו מתחלה 91 גוזלים ולא שהיו בשובך הקטן 11 גוזלים. לכן לא אכפת לנו שהגוזל אינו אחד מהתשעים.

כמו כן במקרה שנמצא בועל בעיר וידוע מיהו, אבל לא ידוע האם הוא כשר או פסול, ומלבדו יש בעיר 51 כשרים ו-50 פסולים, אנו דנים על פי הרוב שהבעל כשר (=ושהיו בעיר 52 כשרים). במקרה כזה אפילו אדם שידוע על עצמו שלא בעל יכול להסתמך על הרוב, וזה פשוט.

אבל במקרה של רע"א שיש בעיר 51 כשרים ו-50 פסולים ולא ידוע מי הבעל - כאן אי אפשר לדון אולי הרוב גדול יותר (כמו בניפול), שהרי ידוע בבירור מספר הכשרים והפסולים שבעיר! כל מה שנותר לנו לדון זה האם הבעל הוא אחד מתוך 51 הכשרים או מ-50 הפסולים. במקרה כזה צודק רע"א שאם הוא ידוע על עצמו שלא בעל אין כאן רוב כלפיו, ואסור מספק.

למרות כל האמור לעיל, במקרה שהציג רע"א נראה לענ"ד שלא כדבריו: אם רוב אנשי העיר משיאים לכהונה, ונפסק שהאשה מותרת להנשא לכהן על סמך דין רוב, מסתבר שלא חילקה התורה בהכרעה זו, וכשם שהאשה מותרת להנשא לכהן שאינו תושב העיר מדין רוב, כך גם לכהן בן אותה העיר מותרת. שכן דין רוב אינו הסתברות כפשוטו, אלא כלל משפטי (המבוסס על הסתברות). הני"מ בדיון של רע"א היא במקרה שבו ידוע **לבית הדין** שאין לסמוך על הרוב,

¹ הביסוס של רוב כזה על פי חוקי ההסתברות הוא בגלל שהממצא שנתגלה במדגם סביר יותר אם הוא מייצג מאשר אם לאו. למשל: הממצא של עשר אנשים שמתוכם 9 כשרים ואחד פסול סביר יותר אם נניח שיש בעיר 11 כשרים ופסול אחד, מאשר אם נניח שיש בעיר 9 כשרים ושני פסולים.

משום שידוע לבית הדין (על סמך עדות או ידיעה כלשהי) שרוב בני העיר אינם הבועלים, ובמצב כזה יש ליישם את העיקרון של רע"א, שאין להסתמך על רוב בני העיר, אלא למנות רק את האנשים שלגביהם אנו מסופקים מי מהם אנס את האשה. (גם זה אינו פשוט בעיני, כי אולי לא פלוג, ולא מתחשבים באליבי שיש לחלק מהתושבים בעיר. כמו שיש פוסקים שהולכים אחרי רוב חנויות ולא אחר רוב בשר.).